

АНТИВОЄННІ МУРАЛИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ID ORCID 0000-0002-3648-4401

Анастасія ХУДЯКОВА

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

З початком ХХІ ст., коли український народ, усвідомивши себе частиною європейської спільноти, виступив на захист своєї незалежності, в художньо-культурній сфері помітно зростала роль нових мистецьких принципів, що відповідали основним світовим тенденціям. Усе більш важливого соціокультурного значення набували нові форми звернення мистців до широких народних мас. На вулиці міст, розриваючи з інституційним простором музеїв і галерей, вийшло мистецтво акційного характеру для діалогу з суспільством. У традиційних жанрах монументального мистецтва все більше простежується відхід від панівної тенденції наслідування радянської монументальної естетики – і проявом цього, зокрема, стало поширення в українських містах муралістського руху. На українських будівлях з'являлися все нові й нові мурали, виконані як іноземними майстрами, котрі, зацікавившись Україною, приїжджали сюди, щоби створити свої розписи, так і українськими майстрами, котрі підключалися до новітніх практик.

Утім, з нападом РФ на Україну 24 лютого 2022 р. боротьба українського народу за свою свободу, демократичні цінності та право на збереження і подальший розвиток власного етносу набуває всесвітньо-історичного значення і широко підтримується у світі. Окрім подвижницької стійкості ЗС України, волонтерського руху в нашій країні надзвичайно важливу роль відіграє інформаційний фронт. Одну з його культурних складових представляють сучасні мурали на антивоєнну тему, які привертають увагу світової спільноти до подій в Україні, котрі нині визначають подальший світовий порядок та існування людства. Характерним є те, що ця українська тема широко підтримується митцями багатьох країн у світі. Створені ними мурали – різні за стилістикою, але їх об'єднує звернення до української символіки. Це в цілому і визначає актуальність даного дослідження.

Ключові слова: Україна, муралістський рух, російсько-українська війна, світове мистецтво, антивоєнна тема, символіка, стильові особливості

ВСТУП

З другої половини ХХ ст., тобто з настанням доби постмодернізму, у світовій мистецькій практиці відбуваються кардинальні зміни – починаючи зі стильових змін в архітектурі, що знайшло продовження в дизайні й образотворчому мистецтві. Простежується посилений розвиток нових форм художніх творів, що виходять на вулиці міст заради діалогу з суспільством, покидаючи межі інституційних закладів: музеїв і галерей. Це явище, котре включає інсталяції, перформанс, ленд-арт, бодіарт, цифрове мистецтво тощо, отримало назву акціонізму. В Україну ці актуальні артпрактики прийшли із запізненням – приблизно наприкінці ХХ ст. І продовжують розвиватися.

Окрім того, у світі все більше набирає обертів муралістський рух [20; 22]. І хоча сама назва ви-

кликає певні асоціації з таким видатним явищем світової художньої культури, як мексиканський муралізм першої пол. ХХ ст., сучасні мурали – це дещо інше, бо змінився і сам світ з його глобалізаційними процесами [17], надто різними залишаються ціннісні орієнтири суспільної свідомості (навіть якщо взяти до уваги народи, які донедавна входили до складу російської імперії, та їхнє протистояння радянській естетиці). Важливим чинником є і поширення світом новітніх технологій у настигнених розписах. В Україні мурали поширюються з поч. 2000-х, коли українці остаточно усвідомили, що їхнє місце має бути серед європейських народів, і є невід'ємною частиною сучасних тенденцій розвитку світової цивілізації.

До часів повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ на територію суверенної України, українців у світі здебільшого сприймали

відповідно до успіхів на спортивній арені, здобутків у космічній та аграрній галузях, певною мірою через деякі перемоги в різних культурних заходах. На сьогодні ситуація та місце України на міжнародній геополітичній мапі світу кардинально змінилися: наша держава перетворюється на суб'єкт особливо важливого впливу на зовнішні геополітичні процеси. Не останню роль в умовах війни, розв'язаної РФ проти незалежної Української держави, відігравала українська образотворчість. У її розвиток свій досить значний внесок зробили сучасні мурали з їхньою патріотичною українською тематикою, що поширювалися світом.

УКРАЇНСЬКИЙ МУРАЛІЗМ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У перекладеній з англійської мови на українську «Історії мистецтва від найдавніших часів до сьогодення» (2019) висвітлюється розвиток мистецтва у світі, приділяється увага і сучасному вуличному мистецтву, що розглядається під назвою «урбан-арт» [6, с. 552–553], починаючи з його первісної форми – графіті, котре з'явилося у 1980-х, і закінчуючи переходом від буквених форм до образних художніх рішень на стінах архітектурних споруд. Як знаковий динамічний мурал наводить на насінний розпис у Лондоні, виконаний у січні 2016 р. художником Бенксі на протест проти використання сльозоточивого газу.

В Україні 2007 р. було завершено (виходом 5-го тому) видання створеної в ІМФЕ «Історії українського мистецтва», де Г. Складенко в одному з підрозділів, присвячених візуальному мистецтву, зупинилася на аналізі нових мистецьких форм, що з'явилися в сучасному українському мистецтві як заперечення традиційних практик живопису і скульптури, – зокрема інсталяції і перформансу, але зовсім обійшла увагою появу і розвиток муралізму [7, с. 744–789].

Наступного, 2008 р. побачила світ фундаментальна монографія В. Д. Сидоренка, присвячена розвитку візуального мистецтва України ХХ – поч. ХХІ ст. [12], але в цьому дослідженні, як і в 5-му томі «Історії українського мистецтва» (2007), український муралізм залишився поза увагою автора. Те саме можна сказати і про монографію О. Голубця «Мистецтво ХХ століття: український шлях» (2012), в якій автор, однак, висловлює надзвичайно важливу думку про те, що сліпе наслідування сучасних мистецьких форм, поширених на Заході, прагнення доводити, що «ми такі самі», лише шкодять сучасному українському мистецтву. «Справжній інтерес може викликати лише те, чим ми відрізняємося від інших» [3, с. 177].

Нещодавно, у грудні 2021 р., була захищена близька до теми нашого дослідження дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 023 (образотворче мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація) Ю. Шемельової «Мурали України у світовому стріт-арті: формоутворення, пластичне моделювання, художньо-образні особливості» [18]. Утім, хоч Ю. Шемельова і торкається воєнної тематики, та не періоду широкомасштабного вторгнення війська РФ в незалежну Українську державу 24 лютого 2022 р. Раніше, в 2017 р., відбувся захист кандидатської дисертації з образотворчого мистецтва А. Єфімової «Художні практики в урбаністичних просторах кінця ХХ – початку ХХІ століття (досвід Західної України)», де авторка, розглядаючи розвиток нових форм художніх творів у міському просторі на прикладі західного регіону нашої країни, наголошує на ефективній дії муралів як засобу «формування національної свідомості та актуалізації пам'яті про складні суспільно-політичні події, що закликають глядача до роздумів» [5, с. 153].

Величезний інформаційний матеріал щодо розвитку вуличного мистецтва у світі містить академічне видання доктора Рафаеля Шактера, перекладене з англійської мови і видане в Україні 2018 р. [16], у цій розвідці представлені як першорядні майстри сучасного вуличного мистецтва в різних країнах, так і їхні твори. Нею активно користуються чимало авторів статей в Україні, лише позитивно сприймаючи моду на мурали. Серед авторів нещодавно опублікованих статей іншу точку зору висловлює Г. Бітаєва, відзначаючи як позитивні, так і негативні прояви цього виду мистецтва в архітектурному середовищі [1, с. 79]. Однак Г. Бітаєва разом з тим робить дивну заяву, що начебто одними з першопрохідців сучасного муралізму є мексиканські мистці Дієго Рівера, Хосе Клементе Ороско, Давид Сікейрос, з чим ніяк не можна погодитися.

Те, що це абсолютно різні речі, доводить один з розділів фундаментальної монографії Л. Соколюк «Михайло Бойчук та його школа» [13], в якій дослідниця розглядає мексиканський муралізм, що сформувався в 1920-ті рр., з «українським монументалізмом», тобто порівнює дві тогочасні видатні школи настінного розпису світового рівня, що мають власні національні особливості. В основі ідеологічних засад, що їх об'єднували, – класова боротьба. І ті, й інші виконували розписи у «вічних матеріалах», що їх застосовує, зокрема, фреска. Сучасні мурали мають на меті швидку реакцію мистців на будь-які гострі суспільно-політичні події в суспільстві. Муралі виконуються в нетривких матеріалах. Найчастіше це акрил, термін експлуатації якого в середовищі, що піддається різким температурним змінам, – до десяти років. Величезна різниця й у професійному рівні майстрів, які працювали у техніці фрески, і сучасних муралістів: якщо у першому випадку це, як правило, видатні художники з чудовою фаховою підготовкою, то нині для виконання муралів такий підхід зовсім не обов'язковий. Тому до написання муралів часом долучаються особи, зовсім не підготовлені для

такого роду діяльності або зі слабкою професійною підготовкою, що приводить до поширення кітчу, несмаку в діалозі таких муралів із соціумом.

Серед літературних джерел нашу увагу привернули й деякі статті на інтернет-ресурсах, присвячені окремим муралам на тему подій російсько-української війни, а також видана англійською мовою 2015 р. книга А. Кордіка «Mural – The History and The Meaning» («Мурал: Історія і значення») [21], в якій автор зупиняється, зокрема, на традиційних (фреска, темпера, олійний живопис) і сучасних техніках настінного живопису, якими нині користуються автори муралів (акрил і цифрові технології). До речі, широке коло авторів публікацій про сучасні мурали, як правило, оминають цифрові технології, завдяки яким створюються віртуальні картини у міському середовищі. Серед видань англійською мовою важливі дані термінологічного характеру містить словник сучасного мистецтва («Dictionary of Modern and Contemporary Art») І. Чілверса та Дж. Глейвса-Сміта [20].

З електронних інформаційно-аналітичних ресурсів певною мірою дотичними до нашого дослідження виявилися матеріали, присвячені відображенню в мурал-арті воєнної тематики як у сучасному українському мистецтві [2; 8; 10; 19], так і в зарубіжному [9; 11; 14; 15]. Безпосередньо про деякі антивоєнні мурали, створені нашими майстрами в українському архітектурному середовищі, йдеться у статті, присвяченій св. Джавеліні, Патрону та «Азовсталі» [4]. Таким чином, як показує аналіз літературних джерел, на сьогодні ще не існує спеціального дослідження, в якому би спеціально розглядалася тема антивоєнних муралів в Україні та світі в контексті подій, пов'язаних з широкомасштабним нападом 24 лютого 2022 р. військ РФ на нашу країну.

УКРАЇНСЬКІ АНТИВОЄННІ МУРАЛИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

З повномасштабним нападом військ РФ на Україну 24 лютого 2022 р. представники української художньої культури виступили єдиним фронтом на боротьбу з ворогом. Серед особливо дієвих засобів у діалозі з суспільством і підтримці українського народу в його прагненні до свободи і повного розриву з радянською тоталітарною та імперською спадщиною, виявилось мистецтво сучасних муралів з притаманною йому оперативністю. Героїчне українське воїнство, українські діти, символіка, події війни та учасники спротиву як художні образи світового стрит-арту все частіше й частіше з'являлись на вулицях міст різних країн світу, що виступили на підтримку українського народу в його протистоянні зі світовим злом.

Метою дослідження є виявлення особливостей розвитку муралізму в Україні та світі під час сучасної фази російсько-української війни, розкриття імен як українських, так і іноземних май-

стрів вуличного мистецтва, що своїми творами виступають на підтримку справедливої боротьби українського народу проти російського агресора, особливості змісту образів і стилістики окремих авторів.

Досить значна кількість українських митців, через війну, розв'язану РФ, і руйнування наших міст країною-агресоркою, вирушили підшукати собі притулок у Європі та за океаном. Чимало художників і письменників залишилися в Україні. Одні підтримували фронтові міста, інші згуртовували та надихали тили. Український народ, українська культура, що підключилася до боротьби за свою свободу, викликали широку підтримку і повагу у світі. А художники-муралісти, які залишили свої домівки, тікаючи від війни, не полишають надію повернутися додому. Поки ж вони піднімають на новий рівень мистецтво муралів в Україні та Європі, включившись у загальносвітовий муралістський рух.

Незважаючи на неповторність окремих творчих особистостей, тематика і стилістика їхніх муралів у зв'язку з подіями російсько-української війни змінилися, наповнилися новим змістом, зумовленим зростанням історичної ролі України у світі, а також її самобутньої багатовікової культури, сповненої своєрідної символіки, свого національного почуття кольору, що позначилося на стилістиці сучасних муралістів.

Відомий не лише в Україні, а й за її межами київський майстер вуличного мистецтва Олександр Корбін до антивоєнної тематики підключився ще за кілька років до широкомасштабного вторгнення путінських військ у нашу країну, коли РФ у 2014 р. почала захоплювати Донбас, поливаючи артилерійським вогнем мирних мешканців на прифронтовій українській території. Під час одного з таких ударів по Маріуполі від російської ракети в місті в мікрорайоні «Східний» загинуло більше 30 мешканців 15-поверхового будинку. Одна з загиблих, мати трирічної дівчинки Мілани Абдурашитової, як виявилось, прикривши собою донечку, врятувала їй життя. Мілані довелося перенести низку операцій, але ніжку врятувати не вдалося. У 2018 р. О. Корбан на стіні цього будинку по вул. Миру, де мешкала Мілана, створив надзвичайно зворушливий образ цієї маленької тендітної дівчинки, яка притискає до себе свою улюблену іграшку – ведмедика, на синьому тлі стіни. В очах глядачів цей образ, облетівши світ, сприймався як обвинувальний акт агресору, що не зупиняється перед убивством чи каліцтвом дітей задля завоювання нових територій (іл. 1). Стійкість і життєлюбність цієї маленької українки, життя якої вже тоді скалічила війна, надихало на подвиги оборонців «Азовсталі», коли рашисти вже у 2022 р. намагалися зрівняти місто з землею, зруйнувавши в Маріуполі більшу частину будівель, а з ними майже повністю знищивши цей мурал, аби приховати свої військові злочини.

Лл. 1. О. Корбан. *Мілана*. 2018. Акрил. Україна, Маріуполь [8]

Лл. 2. KAILAS-V. *Громада щасливих людей*. 2020. Акрил. Україна, Бахмут [10]

Лл. 3. KAILAS-V. *Бахмут – місто, відкрите для добра*. 2020. Акрил. Україна, Бахмут [10]

Лл. 4. Гвідо Ван Хелтен. *Портрет авдіївської вчительки М. Марченко*. 2016. Акрил. Україна, Авдіївка [19]

Іл. 5. А. Пальваль. *Свята Джавеліна*. 2022.
Акрил. Україна, Київ [4]

Іл. 6. О. Корбан. *Все буде Україна*. 2022.
Акрил. Україна, Київ [9]

Якщо окупантам вдалося тимчасово загартувати Маріуполь шляхом неймовірних злодіянь проти мирного населення і шляхом порушення всіх діючих міжнародних правил ведення бойових дій, то вже майже рік окупанти ніяк не можуть завойовувати одне з інших найбільших міст Донеччини, яким є Бахмут, незважаючи на те, що вони кинули сюди ледь не все наявне у них озброєння і щодня штурмують, випалюючи фосфорними бомбами будинки, дерева, лісопосадки. А ще не так давно у цьому прифронтовому місті, що залишалося під українською владою, панувало мирне життя, місто успішно розвивалося, а на його будинках з'являлися мурали, які прикрашали їх і радували око перехожих. Так, протягом весни і літа 2020 р. при в'їзді в Бахмут харківська група KAILAS-V, що займається вуличним мистецтвом, біля скверу Визволителям Донбасу з пам'ятником-літаком, на трьох дев'ятиповерхових будинках створила мурал на теми «Громада щасливих людей» і «Бахмут – місто, відкрите для добра» (іл. 2). На одному з них зображена жінка, що тримає на руках дівчинку, на іншому – чоловік з хлопчиком на плечі, на третьому – абстрактна декоративна композиція, що приваблює своєю яскравістю і загадковістю. Мурал сприймалися глядачами як символи сім'ї й добра. А сьогодні, коли ворог не припиняє штурми, вкрай рідко можна побачити мешканця, бо трохи не все населення виїхало, ставши вимушеними переселенцями.

У жовтні 2016 р. у прифронтовій Авдіївці на Донеччині, яку російський ворог нещадно обстрілював тоді й продовжує поливати вогнем сьогодні, намагаючись повністю захопити Донбас, австралійський художник вуличного мистецтва Гвідо Ван Хеттен, який тоді зміг відвідати цей епіцентр бойових дій, на стіні дев'ятиповерхового будинку між першим і четвертим поверхами створив портрет місцевої 79-річної вчительки української літератури і мови Марини Марченко, яка мешкала тут і не втрачала сили духу, намагаючись у важкий час суцільних обстрілів, коли доводилось жити без води, світла, газопостачання, всіляко підтримувати

учнів, продовжувати їх навчати. А ті хотіли вчитися у своїй школі й у своїх учителів. Монохромний портрет зроблено настільки об'ємно, що він сприймається як скульптурний горельєф-пам'ятник цій мужній українці (іл. 3), а її погляд, спрямований у бік Донецька, наче зосередив у собі безмежну глибину горя, що довелося пережити. Мурал було створено відповідно до міжнародного артпроєкту «Art United Us» під керівництвом його засновника Гео Лероса. Нині частина будинку зовсім зруйнована, мурал уцілів, хоч і дуже пошкоджений осколками. Самій М. Марченко довелося під обстрілами покинути місто і виїхати на Дніпропетровщину.

Вимушеними переселенцями, коли розпочалося повномасштабне вторгнення путінського війська в Україну 24 лютого 2022 р. і безперервне бомбардування українських міст, творча група KAILAS-V виїхала з нещадно обстрілюваного Харкова в більш безпечні Черкаси, де створила свій новий патріотичний мурал, присвячений Захиснику України. Уже в перші дні після вторгнення в Солом'янському районі української столиці з'явився новий настінний розпис «Свята Джавеліна», автором якого став представник групи KAILAS-V Андрій Пальваль (іл. 4). Проєкт був започаткований за ініціативою канадського журналіста Кристіана Бориса під час вторгнення військ РФ в Україну. Джавелін як переносний протитанковий ракетний комплекс був наданий Україні союзниками для захисту її території від ворога і став справжнім символом спротиву. А. Пальваль, переосмислюючи цей символ, звернувся до зрозумілої сучасникам християнської іконографії Богоматері й зобразив жінку з німбом, але з джавеліном у руках. Правда, в суспільстві цей образ був сприйнятий неоднозначно, бо дехто висував звинувачення щодо образи почуттів вірян, і автор вимушений був замалювати німб, що дещо зашкодило композиційній єдності з архітектурою.

У той час, коли йшла жорстока боротьба за Київ, який окупанти прагнули захопити за кілька днів і навіть везли з собою відповідну форму для параду на Хрещатику, а українці героїчно билися

Іл. 7. К. Качановський. *Красуня не терпітиме*. 2022.
Акрил. Україна, Рівне [4]

за звільнення окупованих Бучі та Ірпеня, що під Києвом, – відомий не лише в Україні, а й далеко за її межами київський майстер стрит-арту Сашко Корбан створив у столиці свій мурал «Все буде Україна» (іл. 5), на якому зобразив руку військового, що зшиває постраждалих у бою розірваний український прапор. «У мене немає слів, – писав мистець, звертаючись до друзів у різних куточках світу. – Скільки загинуло людей, скільки вбито невинних дітей. Завдяки неймовірним зусиллям наших воїнів ЗСУ, тероборони, волонтерів і всіх українців, які об'єдналися, ми стримуємо ворога, щоб він не міг розірвати нашу рідну країну. І ми вистоїмо» [8]. А поєднання жовтого і блакитного кольорів, що домінують у композиції цього муралу, – наша символіка, яка витримала перевірку часом і продовжує зберігати силу свого символічного звучання.

Гідною відповіддю в художньому образі на відоме висловлювання В. Путіна перед повномасштабним вторгненням в Україну, почерпнуте зі зловідомого жаргону («Подобається, не подобається – терпи, моя красуне. Слід виконувати. Інакше не вийде»), став мурал у Рівному К. Качановського «Красуня не терпітиме» (іл. 6), де автор зображує молоду українську жінку у вишиванці та зі ствольною зброєю, піднятою на плече. Роль національного символу тут виконують елементи костюма. Рівненський мистець К. Качановський роботу в архітектурі розпочинав ще в студентські роки, розписуючи храми. Особливостями цього твору,

Іл. 8. А. Худякова. *Свобода (Вільна Україна)*. 2022.
Акрил. Україна, Виноградів. Фото авторки

що з'явився в контексті муралістського руху, є безпосереднє наближення до глядача завдяки розміщенню на рівні людських очей та риси станковості, що, вочевидь, є проявом відповідної професійної підготовки.

Вимушеною переселенкою під час нищення ворожою артилерією Харкова довелося стати й авторці даної статті, переїхавши з сім'єю на Закарпаття, у невеличке мальовниче містечко Виноградів. Але сидіти склавши руки, коли українці так об'єдналися заради перемоги над жорстоким ворогом, – значить допомагати йому своєю бездіяльністю. За декілька днів, пішла оглянути містечко і не побачила жодного муралу, у створенні яких авторка статті, здобувши професійну освіту на кафедрі монументального живопису ХДАДМ, вже мала певний практичний досвід. Міста та села Закарпаття вирізняються своїм затишком та місцевим колоритом, але до лютого 2022 р. тут зовсім не було муралів, окрім, звісно, графіті.

Авторка статті запропонувала місцевій громаді написати мурал у самому центрі м. Виноградів. У результаті нашої плідної співпраці на Закарпатті з'явився мій перший мурал і мій перший патріотичний мурал в Україні після 24 лютого 2022 р., завдяки чому вдалося підключитися до інформаційного фронту спротиву ворогові діячів української культури. Назва муралу – «Вільна і незалежна». На ньому зображена молода українка, яка оберігає нашу неподільну державу. Кольорова гама будуватиметься на жовто-блакитних кольорах, використано національні символи України, а також герб м. Виноградів.

Наступний мурал «Свобода (Вільна Україна)» (іл. 7), присвячений 128-й окремій гірсько-штурмовій Закарпатській бригаді, теж було створено у Виноградіві на фасаді однієї зі шкіл міста. На стіні зображений український воїн-захисник

Іл 9. А. Худякова. Янгол-охоронець. 2022. Акрил.
Україна, Виноградів. Фото авторки

та маленька дівчинка, що потерпає від розв'язаної РФ війни. Цей мурал – про вдячність і любов, віру й довіру до тих, хто захищає нас, жертвуючи власним життям, чийх імен ми, цивільні українці, можемо не знати, але знаємо, що завдяки їхній подвижницькій боротьбі ми продовжуємо жити, залишатись вільними, вірити в перемогу.

У Виноградіві було створено і третій мурал авторки – «Янгол-охоронець» (іл. 8), присвячений співробітникам Державної служби України з надзвичайних ситуацій – тим, хто першими прибувають на допомогу потерпілим мирним жителям України після артилерійських обстрілів російських нелюдів. На стіні будівлі поблизу пожежної частини міста авторка створила мурал площею майже 240 м², композиція включає як фігуративне зображення, так і абстраговані елементи, що кольоровим рішенням нагадують про язик полум'я, котре блискавично знищує все навколо, а завдання з боротьби з цим лихом виконують бійці ДСНС.

У вересні 2022 р., після раптового контрнаступу ЗСУ на Слобожанському напрямку і розгрому російського угруповання на Харківщині, з'явилася можливість повернутися до рідного міста. Тут авторкою було створено новий мурал, присвячений героям незламного Харкова – працівникам комунальних служб (іл. 9). Цей розпис знаходиться на Ново-Баварському проспекті, 95, на будинку, що одним з перших у місті потрапив під обстріл ворожої артилерії і був майже вщент зруйнований. У жовтні 2022 р. робітники комунальних служб міста його повністю відновили. Тож цей мурал «Місто-герой Харків» ще довго нагадуватиме як жителям міста, так і його гостям про подвиги харківських комунальників, котрі під час бойових дій незмінно виїжджали на роботу, зберігаючи чистоту в місті, допомагаючи розбирати завали, відновлюючи понівечені ворогом будівлі. Композиція розмі-

Іл 10. А. Худякова. Місто-герой Харків. 2022.
Акрил. Україна, Харків. Фото авторки

щена на розі п'ятиповерхового будинку. У нижній частині розпису розташовані пам'ятні місця Харкова: Держпром, Південний вокзал, Успенський і Благовіщенський собори. Слово «Харків» розтягнуте на обидві сторони, як і синя стрічка на жовтогарячому тлі, що, наче ріка, хвилястою плямою розтікається на стінах із зображеннями будівельників, комунальників і дівчини-садівниці. За стилістикою цей мурал нагадує комікс із супергероями.

Якщо до початку в лютому 2022 р. широкомасштабного вторгнення РФ в Україну відвідання українських міст іноземними майстрами стрит-арту з метою створення власних муралів ще від часів першого Євромайдану стало звичною справою, то з активізацією російської агресії ситуація докорінно змінилася. Мало кому з іноземних вуличних художників вдавалося побувати в Україні після оголошення воєнного стану. Зміг приїхати і попрацювати французький мураліст Крістіан Гемі, який відвідав Бучу, Гостомель, Київ, де на зруйнованих будівлях розмістив низку своїх графіті на антивоєнну тему. За сприяння міської влади Львова паризький майстер створив своє графіті й на одній зі львівських вулиць, що є повторенням композиції цього автора на будинку в 13-му окрузі столиці Франції, – образ української дівчини з квітковим віночком, яка, широко розплющивши очі, з сумом дивиться на перехожих, намагаючись зрозуміти,

Іл. 11. Крістіан Гемі. Українська дівчина. 2022.
Акрил. Україна, Львів [14]

що відбувається. Під її образом – шрифтовий напис відомої фрази В. Зеленського: «Я дуже хочу, щоб у ваших кабінетах не було моїх зображень, моїх портретів, бо президент – не ікона, не ідол, президент – це не портрет. Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням дивіться їм в очі». Графіті виконано в синьо-жовтих кольорах української символіки (іл. 10).

Захопленість силою духу захисників Маріуполя охопила всю Україну. У різних містах з'являлись усе нові мурали, що прославляли подвиг героїв «Азовсталі», коли путінські орки зрівнювали місто із землею. Якщо, скажімо, в Дніпрі, Тернополі тощо кольором мужності виступало поєднання жовтого і синього як українського національного символу, то в одеському муралі довжиною 9 м, намальованому українським мистцем Ярославом Войцеховським у центрі Одеси на вул. Дерибасівській, простежується зовсім інший підхід. Автор, протиставляючи сили добра і зла, обирає білий і чорний кольори, наносячи рисунок білим маркером на чорну плівку. Суцільне чорне тло як символ темних часів пронизують, наче промені сонця, білі лінії – горизонтальні й вертикальні, прямі й колоподібні, наповнюючи твір символічним звучанням. У наведеному фрагменті «Світло крізь морок» (іл. 11) бачимо начерк велетня з обрубленою рукою, котрий непорочно застиг на місці, і ніяка сила не в змозі його здолати.

Іншу символіку використовує одесит Ігор Матроскін зі своєю командою як представники вуличного мистецтва в цьому приморському місті. Неофіційним символом Одеси вони вважають kota. На сьогодні ці вуличні художники прикрасили місто графіті з зображеннями котів та патріотичними написами на кшталт «Вірю в ЗСУ» (іл. 12а), «Героям слава!» (іл. 12b), «Разом перемаємо!»; або «Борц наш!», як заявляє кіт, поїдаючи улюблену українську страву, що росіяни намагалися приписати собі. Такі графіті, вважає Матроскін, підіймають дух і настрій містян, які не дали ворогу захопити Одесу і мужньо тримають оборону. Таких

Іл. 12. Я. Войцеховський. Світло крізь морок. 2022.
Акрил. Україна, Одеса [4]

Іл. 13. І. Матроскін. Вірю в ЗСУ. 2022.
Акрил. Україна, Одеса [10]

Іл. 14. І. Матроскін. Героям слава. 2022.
Акрил. Україна, Одеса [10]

графіті в Одесі вже приблизно 70. У районі залізничного вокзалу є зображення kota у вишиванці з гаслом «Разом перемаємо!». Чимало котів і в центрі міста, зображених на стінах будівель, на парках. На створення графіті, починаючи з підготовки стіни і включаючи нанесення малюнку та кольору, команда витрачає приблизно до чотирьох годин.

Український народ, що героїчно бореться за свою свободу і незалежність зі світовим злом, яким на сьогодні виступає РФ, зазіхаючи на чужі землі, – відстоює право на мирне життя не лише для українців, а й для людей усього світу. І люди

Іл. 15. Seth Globalpainter. Дівчинка з прапором і танки. 2022. Акрил. Франція, Париж [9]

доброї волі у всьому світі, об'єднавшись, всіляко допомагають Україні. До сил спротиву приєдналися і вуличні художники, які створюють усе нові й нові мурали на підтримку України. Окрім спільних тем з представниками українського стрит-арту, зарубіжні митці обирають схожу кольорову гаму у своїх муралах. Здебільшого переважають наші національні жовто-блакитні кольори. Часто можна побачити наші символи: зображення українського герба, прапора, калини, соняшника, маків, волошок, вишиванки тощо. Усі ці елементи стали невід'ємною частиною патріотичних малюнків на будинках різних міст не лише в Україні, а й на вулицях ЄС. Так, наприклад, французький майстер вуличного мистецтва, який виступає під псевдонімом Seth Globalpainter, і до широкомасштабного вторгнення РФ в Україну бував у Києві, де виконав низку робіт, реагуючи на порушення Росією хоч яких міжнародних норм і правил ведення бойових дій, на одній з паризьких вулиць намалював мурал «Дівчина з прапором і танки», зобразивши малу українку з квітковим віночком зі стрічками на голові та з більшим з неї українським прапором у ручках. Вона відважно рухається вперед, наступаючи на танки, і розчавлює їх (іл. 13).

Величезної популярності набув образ українського Президента В. Зеленського, якого часто оспівують іноземні художники у своїх творах. У Кракові на будівлі біля Центрального вокзалу можна побачити зображення нашого Президента, який став символом держави, що мужньо б'ється за свою свободу і загальнолюдські цінності, та великий напис «Chwała Ukrainie» («Слава Україні»). Твір знаходиться на стіні багатоквартирного будинку на перехресті вулиць Раковицької та Любомирського, що в районі консульства України, і виконаний у жовто-синіх кольорах, як і прапор України. Мурал створили митці Good Looking Studio (польське експертне агентство в галузі реклами і муралів).

Іл. 16. Kawi. Володимир Зеленський в образі Гаррі Поттера. 2022. Акрил. Польща, Познань [9]

Іл. 17. Kawi. Путін – Волдеморт. 2022. Акрил. Польща, Познань [9]

Також широковідомим став мурал у Познані на вул. Гетьманській, де польський художник під псевдонімом Kawi представив Президента України В. Зеленського в образі Гаррі Поттера, а на задньому плані зобразив український прапор та панораму історичного центра міста-героя Києва (іл. 14). Цей мурал з'явився на місці іншого, раніше написаного цим самим художником, де було показано російського президента Путіна в образі темного чаклуна Лорда Волдеморта (іл. 15) – негативного персонажа серії романів про Гаррі Поттера, написаних сучасною англійською письменницею Джоан Роулінг і перекладених багатьма мовами світу. Утім, виявилось, що польському глядачеві цей темний персонаж не припав до душі. Тому художнику довелося переписати мурал, створивши образ іншого чарівника – Гаррі Поттера, втіленого в образі В. Зеленського як голови держави Україна, що бореться зі світовим злом.

У чеській столиці Празі відомий у світі казахський майстер вуличного мистецтва Чеміс після нападу на Україну у лютому 2022 р. путінських військ створив мурал, на якому зображено маленьку дівчинку, котра ховається під українським прапором як символом, що здатний її захистити

Іл. 18. Чеміс. Дівчинка з іграшками. 2022. Акрил.
Чехія, Прага [9]

(іл. 16). Серед її іграшок – персонажі дитячих казок з різних країн світу: чеський Кріт, польські Болек і Льолек, британський пес Бітшер з казки «Баранчик Шон», американський Міккі Маус, німецька бджілка Майя, французький Обелікс, скандинавський Мумі Троль. Автор показує в цьому творі, що сили зла, які нищать українських дітей, загрожують позбавити дитинства малюків на всій планеті разом з усім їхнім дитячим світом, представленим в усьому розмаїтті казок. Чеміс писав: «Україна зараз бореться за своє майбутнє. Як батько двох дітей, я не можу уявити безпорадність, біль та страх, які відчувають звичайні люди. Ми всі бачили кадри тіл, зруйнованих міст та повних спортзалів жінок з дітьми та їхніх бабусь та дідусів. Будь ласка, продовжуйте допомагати та показувати, за які цінності ми виступаємо» [9].

Співчуття українському народові від імені народу Уельсу висловив і вуличний художник зі Саутсі (Гемпшир, Велика Британія), який творить під псевдонімом My Dog Sighs (в перекладі з англ. «Мій собака зітхає»). На вулиці Норткоп-Лайн у столиці Уельсу Кардіффі він намалював людське око, що плаче, у символічних для України жовтому і блакитному кольорах (іл. 17). З цього приводу він писав: «Ми всі сиділи і дивилися, як розгортається ця жахлива ситуація, і, хоча це небагато, я хотів зробити те, що я вмію найкраще (кидати фарбу), щоб підкреслити свій сум з приводу вторгнення Росії. Я використав два зображення для створення силуету: перше – гарне місце в центрі Києва, а друге – потужне фото, яке з'явилося в моєму твіттері... під час вчорашньої атаки. Сльоза каже сама за себе. Жахлива, жахлива ситуація» [9].

Інший уельський художник вуличного мистецтва Стів Дженкс (про рідне місто якого навряд чи чули в Україні, що знаходиться за тисячі кілометрів від Уельсу), так само використовуючи укра-

Іл. 19. My Dog Sighs. Око, що плаче. 2022. Акрил.
Велика Британія, Кардіфф [9]

Іл. 20. Стів Дженкс. Pray for Ukraine (Моліться за Україну). 2022.
Акрил. Велика Британія, Ллanelлі [9]

їнську жовто-синю кольорову символіку, намалював дві руки, які склали пальці у формі серця, з написом між ними «Pray For Ukraine» («Моліться за Україну») (іл. 18). Поділяючи біль і страждання українського народу, цей мистець своїм графіті прагне підтримати українців у такий важливий період сучасної історії.

ВИСНОВКИ

У статті виявлено, що з початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р. до інформаційного спротиву діячів української культури терміново приєдналися майстри українського вуличного мистецтва. Серед них і ті, що залишалися працювати в рідних містах під ворожими обстрілами (О. Корбан у Києві, Я. Войцеховський та І. Матроскін в Одесі, К. Качановський у Рівному), і мистці, котрі через бойові дії стали внутрішньо переміщеними особами (творча група KAILAS-V та А. Худякова з Харкова). Героями їхніх

настінних розписів стали воїни ЗСУ, бійці ДСНС, українські комунальні служби, що забезпечували чистоту і порядок в різних населених пунктах нашої держави під час ворожих «прильотів».

Зауважено, що після відкритого воєнного нападу РФ на Україну в лютому 2022 р., а відтак швидкого об'єднання країн світу для допомоги українському народові в його справедливій боротьбі, іноземні майстри вуличного мистецтва майже припинили створювати власні настінні розписи в нашій обстрілюваній російськими ракетами країні, за винятком хіба що француза Крістіана Гемі. Утім, представники стрит-арту з різних країн світу долучилися до боротьби зі світовим злом, уособленим путінською Росією. Героями їхніх творів стали образи з пригодницької літератури, як, наприклад, Гаррі Поттер як добрий чарівник при зображенні Президента України В. Зеленського та темний чаклун Лорд Волдеморт при зображенні В. Путіна польським майстром Кави. Образи з казок для підтримки

українських дітей використовує мистець казахського походження Чеміс, який мешкає в Чехії. Подвиги українських дітей оспівує француз під псевдонімом Seth Globalpainter, а майстри з Уельсу My Dog Sighs і Стів Дженкс висловлюють співчуття або зображенням сльози, або закликком молитися за Україну.

Доведено, що в період після 24 лютого 2022 р., коли весь український народ одностайно піднявся на боротьбу з російським агресором, художньо-образними особливостями творів вуличного мистецтва, присвячених темі українського спротиву, і в самій Україні, й у світі стало звернення до української символіки (державний герб, український прапор, вишиванка, вінок на голові в жінок і дівчат), а також широке використання як української символіки жовтого та блакитного кольорів. Можна стверджувати, що боротьба триває і кількість учасників муралістського руху на підтримку України зростатиме. Тож тема має перспективи подальшого розвитку. ♦

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бітаєва Г. Мистецтво муралу як динамічне художнє явище сучасного українського соціуму. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2022. Вип. 18(1). С. 79–86. DOI: 10.31500/1992-5514.18(1).2022.260428
2. Вірю в ЗСУ! В Одесі з'явилися графіті з патріотичними котиками-оберегами (фото) / фото: lbws168/Instagram (Igor Matroskin). 21.04.2022. URL: <https://budport.com.ua/news/24028-viryu-v-zsu-v-odesi-zyavilisya-grafiti-z-patriotichnimi-kotikami-oberegami-foto> (дата звернення: 21.06.2022).
3. Голубець О. М. Мистецтво XX століття: український шлях. Львів: Колір ПРО, 2012. 200 с.: іл.
4. Грубриня А. Святая Джавелина, Патрон и Азовсталь – патриотические муралы, на которые вдохновила война. *Вікна*. 07.06.2022. URL: <https://vikna.tv/ru/styl-zhyttya/podorozhi/svyataya-dzhavelina-patron-i-azovstal-patrioticheskie-muraly-na-kotorye-vдохновила-vojna/> (дата звернення: 29.11.2022).
5. Єфімова А. В. Художні практики в урбаністичних просторах кінця XX – початку XXI століття (досвід Західної України): дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05 / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2017. 329 с.
6. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / за заг. ред. Стівена Фартінга; [пер. з англ. А. Пітика та ін.]. Харків: Vivat, 2019. 576 с.
7. Історія українського мистецтва: у 5 т. Київ: [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України], 2007. Т. 5: Мистецтво XX століття / [наук. ред. Т. Кара-Васильєва]. 1048 с.: іл.
8. Марків Н. На Оболоні з'явився незвичний мурал із українським прапором і військовим. *Вечірній Київ*. 05.04.2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/64417/> (дата звернення: 21.04.2023).
9. Муралі зі всього світу: як вуличні художники підтримують Україну 2022. *Tochka.net*. 30.03.2022. URL: <https://afisha.tochka.net/ua/94786-muraly-so-vsego-mira-kak->

REFERENCES:

1. Bitaiyeva, H. (2022). *Mystetstvo muralu yak dynamichne khudozhnie yavyshe suchasnoho ukrainskoho sotsiumu* [Mural Art as a Dynamic Art Phenomenon of Contemporary Ukrainian Society]. *Artistic culture. Topical issues*, 18(1), 79–86. doi: 10.31500/1992-5514.18(1).2022.260428 [In Ukrainian].
2. lbws168/Instagram (Ihor Matroskin). (Photograph). (2022, April 21). *Viryu v ZSU! V Odesi z'iaavilisya hrafiti z patriotychnymy kotykamy-oberegamy (foto)* [I believe in the Armed Forces of Ukraine! Graffiti with patriotic amulet cats appeared in Odessa (photo)]. Retrieved from <https://budport.com.ua/news/24028-viryu-v-zsu-v-odesi-zyavilisya-grafiti-z-patriotichnimi-kotikami-oberegami-foto>. [In Ukrainian].
3. Holubets, O. M. (2012). *Mystetstvo XX stolittia: ukrainskyi shliakh* [Art of the 20th century: the Ukrainian way]. Lviv: Kolir PRO. [In Ukrainian].
4. Grubrina, A. (2022, June 07). *Sviataia Dzhavelina, Patron i Azovstal – patrioticheskie muraly, na kotorye vdokhnovila vojna* [Holy Javelina, Patron and Azovstal – patriotic murals inspired by the war]. *Vikna*. Retrieved from <https://vikna.tv/ru/styl-zhyttya/podorozhi/svyataya-dzhavelina-patron-i-azovstal-patrioticheskie-muraly-na-kotorye-vдохновила-vojna/>. [In Russian].
5. Yefimova, A. V. (2017). *Khudozhni praktyky v urbanistichnykh prostorakh kintsia XX – pochatku XXI stolittia (dosvid Zakhidnoi Ukrainy)* [Artistic Practices in the Urban Spaces of the End of the 20th – the Beginning of the 21st Century (Experience of Western Ukraine)] [Abstract of candidates thesis, Lviv National Art Academy]. Lviv. [In Ukrainian].
6. Farthing, S. (Ed.). (2019). *Istoriia mystetstva vid naidavni-shykh chasiv do sohodennia* [History of Art From the Earliest Times to the Present Day]. Kharkiv: Vivat. [In Ukrainian].
7. Kara-Vasyliya, T. (Ed.). (2007). *Istoriia ukrainskoho mystetstva* [History of Ukrainian Art]: Vol. 5: *Mystetstvo XX stolittia* [Art of the 20th Century]. Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy. [In Ukrainian].

- ulichnye-khudozhniki-podderzhivayut-ukrainu-foto/ (дата звернення : 11.05.2022).
10. На день міста Бахмуту подарують подвійний мурал. Як його створюють і за що критикують. *Svoi.City*. 25.08.2020. URL: <https://svoi.city/articles/96724/na-den-goroda-bahmutu-podaryat-mural-kak-ego-sozdayut-i-za-chto-kritikuyut> (дата звернення : 23.08.2022).
 11. Розмальовані будинки на підтримку України: 10 яскравих муралів по всьому світу (фото). *Новий канал*. 12.04.2022. URL: <https://novy.tv/ua/news/2022/04/12/rozmalovani-budynky-na-pidtrymku-ukrayiny-10-yaskravyyh-muraliv-po-vsomu-svitu-foto/> (дата звернення : 21.04.2022).
 12. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України XX–XXI століть / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ : ВК[студіо], 2008. 187 с. : іл.
 13. Соколюк Л. Михайло Бойчук і Дієго Рівера. Соколюк Л. Михайло Бойчук та його школа. Харків : Видавець Савчук О. О., 2014. С. 210–216.
 14. Ткачевіч С. Французький відомий художник намалював серію робіт у Києві, Бучі, Львові: дивіться фото / фото : С215. БЖ. *Журнал великого міста*. 09.01.2023. URL: <https://bzh.life/ua/lyudi/istoriya-zhittya-ta-smerti-za-17-foto-yak-vulichnij-hudozhnik-pobachiv-vijnu-v-ukrayini/> (дата звернення : 21.04.2023).
 15. Цур С., Life Style. «Искусство против войны», муралы против ракет. *Детали*. 15.03.2019. URL: <https://detaly.co.il/iskusstvo-protiv-voyny-hudozhniki-ukrasili-ulitsy-ashkelona/> (дата звернення : 21.04.2022).
 16. Шактер Р. Світовий атлас вуличного мистецтва і графіті : пер. з англ. / передмова Джона Фекнера. Київ : Magenta Art Book, 2018. 406 с. : кол. іл.
 17. Шейко В. М. Культура. Глобалізація. Цивілізація (кінець XIX – початок XXI ст. : монографія. В 2-х т. Харків : Основа, 2001. Т. 2. 400 с.
 18. Шемєнова Ю. В. Муралі України у світовому стріт-арті: формоутворення, пластичне моделювання, художньо-образні особливості : дис. ... д-ра філософії : 023 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. 437 с.
 19. Berdiaev S. Відображення війни в мистецтві. *Дурдом*. 30.11.2016. URL: https://durdom.in.ua/ru/main/article/article_id/29943.phtml (дата звернення : 21.04.2023).
 20. Chilvers I., Graves-Smith J. Dictionary of Modern and Contemporary Art. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2015. 245 p.
 21. Kordic A. Mural – The History and The Meaning. *Widewalls*. July 21, 2015. URL: <https://www.widewalls.ch/magazine/what-is-a-mural-the-history-and-meaning> (дата звернення : 21.08.2022).
 22. Walled City. The Art of the Mural / edited by Shaoqiang Wang, Sandu Publishing Co. USA : Gingko Press, 2017. 240 p.
 8. Markiv, N. (2022, April 5). *Na Oboloni z'avyvsia nezvychnyi mural iz ukrainskym praporom i viiskovym* [An unusual mural with the Ukrainian flag and a military man appeared on Obolon]. *Vechirniy Kyiv*. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/64417/>. [In Ukrainian].
 9. Tochka.net. (2022, March 30). *Muraly zi vsoho svitu: yak vulychni khudozhnyky pidtrymuiut Ukrainu 2022* [Murals from around the world: how street artists support Ukraine 2022]. Retrieved from <https://afisha.tochka.net/ua/94786-muraly-so-vsego-mira-kak-ulichnye-khudozhniki-podderzhivayut-ukrainu-foto/>. [In Ukrainian].
 10. Svoi.City. (2020, August 25). *Na den mista Bakhmutu podaruiut podviinyi mural. Yak yoho stvoriuiut i za shcho krytykuiut* [On City Day, Bakhmut will be presented with a double mural. How it is created and what it is criticized for]. Retrieved from <https://svoi.city/articles/96724/na-den-goroda-bahmutu-podaryat-mural-kak-ego-sozdayut-i-za-chto-kritikuyut>. [In Ukrainian].
 11. Novyi kanal. (2022, April 12). *Rozmalovani budynky na pidtrymku Ukrainy: 10 yaskravyyh muraliv po vsomu svitu (foto)* [Painted houses in support of Ukraine: 10 bright murals around the world (photo)]. Retrieved from <https://novy.tv/ua/news/2022/04/12/rozmalovani-budynky-na-pidtrymku-ukrayiny-10-yaskravyyh-muraliv-po-vsomu-svitu-foto/>. [In Ukrainian].
 12. Sydorenko, V. (2008). *Vizualne mystetstvo vid avanharnykh zrushen do novitnikh spriamuvan: Rozvytok vizualnoho mystetstva Ukrainy XX–XXI stolit* [Visual Art: from Avant-Garde Changes up to the Newest Trends: Development of the visual art in Ukraine during the 20th and 21st centuries]. Kyiv: VK [studio]. [In Ukrainian].
 13. Sokolyuk, L. (2014). Mykhailo Boichuk i Diieho Rivera [Mykhailo Boychuk and Diego Rivera]. In L. Sokolyuk. *Mykhailo Boichuk ta yoho shkola* [Mykhailo Boychuk and His School] (pp. 210–216). Kharkiv: Vydavets Savchuk O. O. [In Ukrainian].
 14. Tkatchevich, S. & S215. (2023, January 9). *Frantsuzkyi vidomyi khudozhnyk namaliuvav seriiu robot u Kyievi, Buchi, Lvovi: dyvitsia foto* [The famous French artist painted a series of works in Kyiv, Buchi, Lviv: see photo]. BZh. *Zhurnal velykoho mista*. Retrieved from <https://bzh.life/ua/lyudi/istoriya-zhittya-ta-smerti-za-17-foto-yak-vulichnij-hudozhnik-pobachiv-vijnu-v-ukrayini/>. [In Ukrainian].
 15. Tcur, S. & Life Style. (2019, March 15). *“Iskusstvo protiv voyny”, muraly protiv raket* [“Art Against War”, Murals Against Missiles]. *Detali*. Retrieved from <https://detaly.co.il/iskusstvo-protiv-voyny-hudozhniki-ukrasili-ulitsy-ashkelona/>. [In Russian].
 16. Schacter, R. & Fekner, J. (2018). *Svitovyi atlas vulychnoho mystetstva i hrafiti* [The World Atlas of Street Art and Graffiti]. Kyiv: Magenta Art Book. [In Ukrainian].
 17. Sheiko, V. M. (2001). *Kultura. Hlobalizatsiia. Tsyvilizatsiia (kinets XIX – pochatok XXI st.* [Culture. Globalization. Civilization (the end of the 19th – the beginning of the 21st century) (Vol. 2). Kharkiv: Osнова. [In Ukrainian].
 18. Shemenova, Yu. V. (2021). *Muraly Ukrainy u svitovomu strit-arti: formoutvorennia, plastychne modeliuvannia, khudozhno-obrazni osoblyvosti* [Murals of Ukraine in World Street Art: Formation, Plastic Modeling, Artistic and Figurative Features]. (Unpublished Doctoral dissertation). National Academy of Management of Culture and Arts, Kyiv. [In Ukrainian].
 19. Berdiaev, S. (2016, November 30). *Vidobrazhennia viiny v mystetstvi* [Reflection of War in Art]. *Durdom*. Retrieved from https://durdom.in.ua/ru/main/article/article_id/29943.phtml. [In Ukrainian].

20. Chilvers, I. & Graves-Smith, J. (2015). *Dictionary of Modern and Contemporary Art*. (3rd ed.). Oxford : Oxford University Press.
21. Kordic, A. (2015, July 21). *Mural – The History and The Meaning*. Widewalls. Retrieved from <https://www.widewalls.ch/magazine/what-is-a-mural-the-history-and-meaning>.
22. Wang, S. & Sandu Publishing Co. (Eds.). (2017). *Walled City. The Art of the Mural*. USA : Gingko Press.

DOI 10.33625/hudprom2023.01.193

Anastasia KHUDIAKOVA

ANTI-WAR MURALS IN UKRAINE AND THE WORLD DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

At the beginning of the twenty-first century, when the Ukrainian people, realizing that they were part of the European community, defended their independence, the role of new artistic principles that corresponded to the main global trends grew significantly in the artistic and cultural sphere. New forms of artists' appeal to the masses were becoming increasingly important in terms of social and cultural significance. Breaking away from the institutional space of museums and galleries, Action Art has taken to the streets of cities to engage in a dialogue with society. In the traditional genres of Monumental Art, there is an increasing departure from the dominant trend of imitating Soviet monumental aesthetics, which was manifested, in particular, by the spread of the muralist movement in Ukrainian cities. More and more new murals appeared on Ukrainian buildings, made both by foreign artists who were interested in Ukraine, and came here to create their murals, and by Ukrainian artists who were connected to the latest practices.

However, with Russia's attack on Ukraine on February 24, 2022, the struggle of the Ukrainian people for their freedom, democratic values, and the right to preserve and further develop their ethnicity is gaining worldwide historical significance and is widely supported around the world. In addition to the heroic resilience of the Armed Forces of Ukraine and the volunteer movement in our country, the information front plays an extremely important role. One of its cultural components is represented by contemporary anti-war murals that draw the world's attention to the events in Ukraine, which are currently determining the future world order and the existence of humanity. Characteristically, this Ukrainian theme is widely supported by artists from many countries around the world. The murals they created are different in style, but they are united by their reference to Ukrainian symbols. This, in general, determines the relevance of this study.

KEYWORDS: Ukraine, muralist movement, Russian-Ukrainian war, global art, anti-war theme, symbolism, stylistic features

Стаття надійшла до редакції: 02.05.2023

Прийнята до публікації: 12.06.2023

Дата публікації: 30.06.2023

© Худякова А., 2023